

Собченко Л. О.,
аспірант кафедри регіонального управління,
місцевого самоврядування та управління містом
Національної академії державного управління
при Президентіві України

ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДЯН ДО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Розкриваються нові тенденції у сфері публічного управління, породжені викликами сучасності. Висвітлені особливості континентальної європейської та англо-американської адміністративних систем. Наголошується на необхідності пошуку адекватних існуючим реаліям механізмів активізації потенціалу громадськості як способу зміни якості публічного управління; підкреслено ключову роль місцевого самоврядування в цьому процесі

Раскрываются новые тенденции в сфере публичного управления, порожденные вызовами современности. Освещены особенности континентально-европейской и англо-американской административных систем. Акцентируется необходимость поиска адекватных существующим реалиям механизмов активизации потенциала общественности как способа изменения качества публичного управления; подчеркнута ключевая роль местного самоуправления в этом процессе.

New tendencies in the sphere of public administration, created by challenges of modernity, are revealed. Peculiarities of European continental and English-American administrative system is considering. Importance of searching of mechanisms of activation of public potential adequate to the existing reality as the way of changing quality of public administration is admitted; key role of local self-government is stressed.

Постановка проблеми у загальному вигляді, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Питання розробки моделі дієвого місцевого самоврядування на сучасному етапі обумовлює вивчення особливостей цього інституту як суб'єкта системи публічної влади (проектуються усі риси органів влади) та інституту реалізації місцевих справ, інструменту самоуправління, що має власні параметри й залежить від рівня політичної культури, передбачає реалізацію інтересів кожного мешканця.

Щоб сформувати сучасну модель дієвого місцевого самоврядування, адекватну вітчизняним реаліям та новим викликам, варто розглядати інститут місцевого самоврядування у всіх його проявах, взаємозв'язках з іншими явищами суспільного життя з урахуванням тенденцій динамічного світу.

Як зазначають фахівці з питань правового забезпечення функціонування інституту місцевого самоврядування в Україні, нормативна складова реформи цього рівня публічної влади зупинилася на нульовій позначці. Серед бар'єрів позитивних зрушень у місцевому самоврядуванні теоретики та практики називають, в тому числі, відсутність громадянського суспільства, нерозвиненість суспільного сектору соціальних ініціатив.

Хоча вже минуло більше десяти років з часу ратифікації Україною Європейської Хартії місцевого самоврядування, попри чималі зусилля з імплементації у вітчизняне законодавство та практику норм міжнародного документу, як зазначають експерти, місцеве самоврядування в Україні значною мірою не відповідає задекларованим нормам [1].

Не зважаючи на детальну розробленість так-званої дорожньої карти Концепції адміністративно реформи [2], до цього часу не напрацьований спільний план дій, який би уможливив реалізацію позитивних змін. Зусилля зацікавлених сторін або епізодичні, і, здебільшого, є реакцією на вимоги міжнародних інституцій (якщо про державу), або обмежені фінансово, організаційно, юридично (якщо про органи місцевого самоврядування), або слабо виражені (якщо про інститути громадянського суспільства). Аналіз досвіду іноземних країн щодо особливостей публічної адміністрації, нових викликів до неї та пошуку шляхів реагування на ці виклики є актуальним сьогодні, в тому числі і для України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми.

Увага до проблеми взаємодії суб'єктів у системі координат «влада-громада» набирає обертів у зв'язку з викликами, породженими цивілізаційними процесами. Зміни є настільки швидкими, що навіть європейські країни часто не готові зреагувати на них. Переформатування потребує не лише окрема галузь чи сфера, а уся система суспільних відносин, в тому числі і владних. Про це свідчать публікації дослідників у іноземних виданнях з проблем публічного адміністрування. Яскравим є приклади Сполучених Штатів [3], країн, які є членами Організації економічного співробітництва і розвитку [4].

Все частіше питання громадянської активності стає об'єктом інтересу дослідників у сталих демократіях. Зокрема, про значні зміни у структурі і активності інституцій громадянського суспільства Америки свідчить аналіз, викладений у дослідженні Р. Патнема [5]. Автор, намагаючись знайти відповідь щодо причин зменшення громадянської активності, приходить до висновку про вплив факторів сучасної цивілізації. Теорію «універсальності» демократичних цінностей американської нації піддає сумніву і Ф. Фукуяма, зокрема у праці «Главенство культури» [6]. На появі нових вимог до публічного управління наголошує і такий дослідник як Дж. Фредеріксон [3]. Важливою у питанні формування сучасної системи публічного адміністрування в Україні є позиція, якої дотримується К. Кьоніг [7]. Він стверджує, що необхідно вивчати історичний контекст проблеми.

Уповільнений розвиток інформаційного суспільства у нашій країні дає нам певну часову перевагу у контексті зазначених змін. Таке «відставання» необхідно перетворити у козир, взявши до уваги досвід розвинутих країн працювати на випередження і виробити свої дієві механізми модернізації суспільних відносин. Оскільки питання реформування публічної адміністрації є багатоаспектним, не можна залишати поза увагою і

напрацювань тих авторів, які досліджують тему успішного управління у розрізі якісного надання послуг. Зокрема, варто винести певні уроки як з позитивного досвіду створення ефективної координованої системи надання публічних послуг за участю недержавних утворень, так і небезпеки надмірної децентралізації цього процесу, що є об'єктом особливої уваги ряду європейських країн [8, 9].

Метою дослідження є аналіз ролі інституту залучення громадян у системі публічного управління у контексті нових викликів.

Завдання дослідження:

- виявлення чинників, які визначають особливість функціонування системи сучасного публічного управління в країнах сталої демократії на сьогоднішньому етапі на основі аналізу іноземних джерел.
- обґрунтування необхідності використання потенціалу громадян у процесі формування ефективного місцевого самоврядування як рівня публічного управління

Зазначена мета передбачає аналіз особливостей інституту місцевого самоврядування як:

- суб'єкта системи публічної влади (проектуються усі риси органів влади);
- інституту реалізації місцевих справ, інструменту самоуправління, що має власні параметри та залежить від рівня політичної культури, передбачає реалізацію інтересів кожного мешканця.

Гіпотеза дослідження: розвиток інституту місцевих ініціатив є значимим елементом у створенні ефективного місцевого самоврядування у контексті модернізації системи публічного управління.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів дослідження.

Двадцять років тому Україна стала на шлях демократичних перетворень. Вони вилилися у тривалий та затяжний процес, який змушує і сьогодні констатувати наявність значних прогалин у задекларованих демократичних намірах. Серед факторів, які визначають такий стан справ, в тому числі, неререформованість владних інститутів, відсутність чітких механізмів та інструментів демократичних перетворень. Головними гальмівними елементами, на нашу думку, до сьогодні є відсутність спільної політичної волі через перманентний кризовий стан у політичній сфері з одного боку, так і відсутність сталого попиту на демократичні цінності. Водночас на фоні дещо песимістичної ситуації на рівні держави інтерес викликають позитивні зрушення місцевого рівня, і особливо місцевого самоврядування. Варто констатувати, що саме тут складаються нові форми впливу громадян і їхніх організацій на владу і прийняття управлінських рішень. Виразниками інтересів територіальних громад покликані виступати органи місцевого самоврядування.

Щоб зрозуміти сутність місцевого самоврядування сьогодні пропонується розглядати цей інститут як важливий елемент політичної системи демократичної держави [10].

На думку Я. Дашкевича [11], «самоврядування зорієнтоване на полегдження завдань і справ низького і найнижчого публічного рівнів в межах певної адміністративно-територіальної одиниці. Саме на цьому рівні існує громада. Саме поняття "громада" має зміст *соціологічний* (докладні границі в просторі, характер відносин із сусідами, почуття власного "ми"...), *державноправний* (місце в державі) та *політологічний* (продумані межі політичних рішень та відповідне їх планування на низькому рівні). Тому можна визначати громаду як "глобальне суспільство на місцевій базі".

Зогляду на приналежність органів місцевого самоврядування, як виразників інтересів громад, до системи органів публічної влади природньо, що риси публічної влади (будь-то позитивні чи негативні) проектується на органи місцевого самоврядування. Більш того, останні перебувають і в певних рамках, зумовлених особливостями функціонування усїєї адміністративної системи. Тому, серед ключових завдань державного управління - формування сучасної ефективної моделі публічної адміністрації.

Виникає досить поширене в українській політиці запитання «на кого рівнятися?». Дотепер у приклад нам ставилася сусідня Польща, де майже півтора десятиліття функціонує досить успішна адміністративно-територіальна модель. Поділяємо думку тих дослідників, які говорять про існування умов, які сприяли проведенню такої широкомасштабної реформи у цій країні. В першу чергу – це історичний досвід існування в межах пропонованого адміністративно-територіального поділу, а також широка інформаційна кампанія та роз'яснювальна робота серед населення щодо переваг реформи.

Головною ідеєю у процесі формування сучасної дієвої адміністративної системи, на думку Клауса Кьоніга [7], є досягнення раціональності системи публічного управління з використанням широкого історичного ілюстративного матеріалу. На підсилення своїх поглядів науковець стверджує, що концепт бюрократії є незавершеним, вказуючи тим самим на перспективи нових наукових розвідок в цьому напрямку.

Автор зауважує, що стає зрозумілим, що моменти, які поділяють континентальну Європу і Об'єднане королівство лежать не лише в межах сьогоденного диспуту щодо політики, але в межах культурних відмінностей у законодавчому та адміністративному полі.

Величезний вплив на формування легалістичної бюрократії у країнах континентальної Європи мали події у Франції, державницькі ідеї, які почали впроваджуватися ще Наполеоном. Вважається, що вони у великій мірі вплинули на системи публічної адміністрації Бельгії, Нідерландів, Італії, Греції, Польщі та Німеччини.

Публічна адміністрація у США, Об'єднаному королівстві може бути класифікована у традиціях адміністрації громадянської культури «*civic culture administration*». В той час Європейська континентальна адміністрація розглядається як класична адміністративна система за походженням.

Якщо у англо-американській моделі публічної адміністрації цементуючим моментом є «ідея корони», то для континентальної Європи необхідно було знайти таку ідею (identity-creating concept). Нею стала ідея держави. Тому службовці публічної служби розглядаються як «слуги держави».

У англо-американській адміністративній культурі цей концепт важко сприймається, однак дискусії щодо одержавлення Американського адміністративного концепту сьогодні прогресують у США.

Хоча сьогодні такі поняття як закон та демократія нерозривні, та для континентальної Європи важливим залишається поряд із зобов'язаннями до демократичних цінностей той факт, що публічна адміністрація тут у певний спосіб пов'язана формами і стандартами законодавства. Головними критеріями публічної служби у Європі є чіткі дії щодо ідеї конституційної держави з суворим дотриманням легальних вимог.

Для американського службовця ключовими є не вміння суворого слідування закону, а менеджерські здібності. Тому сьогодні говорять про присутність легалістичної бюрократії на європейському континенті (legalist bureaucracies) і менеджерської бюрократії (managerialist bureaucracies) на іншій стороні каналу.

Клаус Кьонінг наголошує, що публічна влада у соціалістичних умовах демонструє риси так званого класичного Європейського типу адміністрування. Тип адміністрування для СРСР автор називає адміністрацією подвійної субординації, ні федералізму, ні місцевого самоврядування. Автор підкреслює, що у західних демократіях і індустріалізованих країнах все більше уваги приділяється зв'язкам між публічними організаціями і громадянським суспільством (public organizations and civil society). У цьому контексті популярними стають такі слова «активізує державу», що означає популяризацію залучення на місцевому рівні, «держава-гарант», «уповноважуючи державу».

Виклики, що спіткали таку країну як Данія та характерні і для інших країн з розвинутою консенсусною демократією (Бельгія, Німеччина, Австрія тощо) досліджує Франк Хендрікс [12]. Він називає три ключових чинники, які визначають необхідність перегляду правил гри в системі управління: неповороткість системи консенсусної демократії з одночасною переоцінкою своєї ролі в управлінні громадянами, викликаною ефектом так-званої емоційної культури та зростанням кризового суспільства (характеризується такими рисами як страх, небезпека, невпевненість).

Поруч із класичними системами з тривалою історією все більший інтерес дослідників привертають особливості публічного управління у країнах Центральної та Східної Європи. Зростає роль Китаю у визначенні порядку денного дебатів щодо нових підходів до адміністрації в умовах певного протистояння цієї країни зі США стосовно ключових цінностей, які становлять основу демократії.

Водночас, урахувавши різну природу публічної адміністрації у згаданих країнах, актуально говорити про набір ключових чинників, що

модифікують модель публічної адміністрації на сучасному етапі. Серед них: глобалізація, диверсифікованість суспільств, мобільність людей, подальша децентралізація.

До основних властивостей публічної адміністрації у країнах Західної Європи, Америки, Центральної та Східної Європи варто віднести:

- вплив сучасних тенденцій суспільного розвитку, зокрема маркетинга, інтернетизації та їх інтеграція у загальноприйняті моделі публічного управління;

- подальше зростання ролі електронного врядування в управлінні усіх рівнів публічної влади;

- пошук механізмів наближення науки та практики публічного управління;

- перегляд підходів до розуміння демократичної системи в аспекті зміни полюсу тяжіння в дихотомії «споживач послуг – активний громадянин» на користь останнього як ключового учасника демократичних відносин.

У своїй праці, при свяченій викликам сучасній американській системі публічної адміністрації, Джордж Фредеріксон [3] зазначає, що одним з визначних принципів демократичної теорії є відповідні і симетричні зв'язки між тими, ким управляють, та тими, хто управляє. На його думку, важко концептуалізувати демократію, коли багато важливих рішень, що впливають на життя мешканців, часто не контролюються та не піддаються впливу тих, хто представляє інтереси самих мешканців. Дж. Фредеріксон зауважує: «як можна визначити і зрозуміти публічний менеджмент, коли не завжди цілком зрозуміло для кого ми працюємо» (теза автора стосується нівелювання принципу юрисдикції через вплив інтернетизації на різні сфери суспільного життя).

У цьому контексті серед ключових питань, які постають перед управлінцями і вимагають прискіпливої уваги: яким буде реакція громадян на зміни в публічному управлінні, що повинно стати ключовими цінностями в процесі взаємодії суб'єктів владних відносин, яким чином можна використати потенціал громади, зусилля кожного мешканця щоб сформуванати модель взаємовигідної взаємодії.

Визнаючи впливовість зазначених факторів, європейські країни ведуть широку політику щодо модифікації суспільних відносин. Ключові зусилля спрямовані на зростання значення громадянина, його впливу на формат та зміст суспільних відносин, зокрема підвищення його інформаційної культури. У звіті об'єднаного проекту Організації з економічного співробітництва та розвитку і Європейського Союзу СІГМА вказується, що у ліберальних демократіях право доступу до публічної інформації, якою володіє влада, передбачає досягнення трьох цілей. По-перше – це надає можливість громадянам брати більш ширшу участь у процесі прийняття рішень. Друге – це посилює контроль уряду громадянами, що є дієвим засобом у попередженні корупції. Третє – це гарантує адміністрації більшу легітимність, так довго, як довго вона

відповідає принципам прозорості та відповідальності – ближчим до ідеалу «скляного дому» [13].

Часто питання залучення громадян до управління стає об'єктом маніпуляції міжнародних донорських організацій, під егідою яких впроваджуються адміністративні реформи у різних країнах. Зокрема, як одним з елементів впровадження місцевого уряду розвитку, очікуваним наслідком децентралізації [8], [9].

З іншого боку впровадження науково обгрунтованих концепцій використання потенціалу громадян, виховання такого потенціалу – чи то на місцевому, чи на національному рівні звучить як ключове у розвитку суспільних відносин, зміцнення демократичних традицій у ряді розвинутих країн. Це, в свою чергу, є точкою відліку «оновлення обличчя» публічного управління.

Про спільність поглядів європейської спільноти щодо необхідності підвищення ролі громадянського потенціалу на місцевому рівні свідчить Додатковий Протокол до Європейської хартії місцевого самоврядування щодо права участі у місцевих справах [14].

Прийнятий у 2009 році документ підписали п'ятнадцять країн, шість – його ратифікували. Серед заходів, які розглядаються як основні державами-членами Ради Європи щодо підвищення участі усіх громадян в Європі: збільшення відкритості, електронного управління, хорошої комунікації, активізації молоді, збільшення доступності політичної інформації на локальному рівні, уможливлення віддаленого голосування.

Право на участь у громадських справах, в тому числі на місцевому рівні, визнається членами Ради Європи одним з ключових демократичних принципів, про що йдеться у Преамбулі до Протоколу. Статтею 1 зобов'язання щодо забезпечення кожному права участі у місцевому управлінні покладається на державні партії; не допускається вияв дискримінації по відношенню до учасників процесу. Статтею 2 передбачаються засади, необхідні для реалізації права на участь: уповноваження місцевих влад щодо впровадження права на участь; забезпечення встановлення процедур залучення громадян, які можуть включати консультативний процес, локальний референдум тощо; налагодження процедури доступу до офіційних документів локальних влад; засоби реагування на потреби категорії осіб, які обмежені обставинами щодо участі; механізми та процедури, пов'язані з реагуванням на пропозиції щодо функціонування місцевих влад і надання послуг; заохочення використання інформаційних та комунікаційних технологій з метою сприяння і реалізації права на участь; якомога ширше врахування права на участь у процесі прийняття рішень місцевою владою. У статті також зазначається можливість застосування індивідуального підходу щодо процедури реалізації завдання в межах кожної громади.

Свідченням активного використання зазначених у Протоколі вимог та виховання компетентного громадянина є кроки, до яких вдаються органи публічної влади у Європейських країнах. Таку інформацію, в тому числі,

розповсюджують і вітчизняні інституції. Так, на сторінці Асоціації міст України, представлений новий досвід використання інтернет-технологій в налагодженні ефективної комунікації з громадянами в Австрії, Естонії, Бельгії, Болгарії. Крім того, країни-учасники такої організації як Рада європейських муніципалітетів і регіонів активно обговорюють питання щодо можливості наближення Європейського порядку денного цифрової ери до муніципалітетів та регіонів [15].

Точкою відліку у розвитку самоврядних ініціатив, підвищенні громадянської культури населення, на нашу думку, можуть бути так-звані вісім принципів компетентності, зокрема громадянської, які реалізуються в межах Європейського Союзу. Громадянська компетентність – це суміш різних результатів навчання, які необхідні для особи щоб стати активним громадянином. Це комбінація знань і навиків, ставлення і цінностей, які дають можливість людям діяти успішно у громадянському суспільстві, представницькій демократії і повсякденному житті, на основі демократичних цінностей [16]. Практика, представлена у Європі, є цінним прикладом для наслідування. Цілеспрямована політика щодо підвищення «якості» кожного громадянина закладає базу для кожного європейця щодо усвідомленого сприйняття свого місця та перспектив у суспільстві.

Для нашої держави наведений досвід є надзвичайно важливим. Водночас необхідно вдумливо підходити до використання методу аналогій при формуванні сучасної моделі публічної влади в Україні. У розробленій ще у 2004 році Концепції Адміністративно-територіальної реформи значна увага приділена саме рівню місцевого самоврядування.

Ряд завдань, спрямованих на досягнення мети Адміністративної реформи, стосуються, в тому числі органів місцевого самоврядування. Зокрема - формування сучасної системи місцевого самоврядування; запровадження нової ідеології функціонування виконавчої влади і місцевого самоврядування як діяльності щодо забезпечення реалізації прав і свобод громадян, надання державних та громадських послуг.

Важливо відмітити присутність конструктивної критики існуючої ситуації та вказання на перспективи змін. «Неефективність державної служби вбачається у складнощах щодо трансформації її в інституцію, що забезпечує реалізацію державної політики. Як один із шляхів виправлення ситуації - «цілеспрямована мінімізація втручання в життєзабезпечення громадян, дерегулювання, тобто передачі своїх функцій механізмам ринкової саморегуляції і недержавним інституціям».

Особливої актуальності набувають такі заходи організаційного характеру, викладені у документі щодо реформування системи місцевого самоврядування як: розвиток ініціативи та самодіяльності населення, створення органів самоорганізації населення як за територіальною, так і за функціональною ознакою, встановлення їх організаційних зв'язків із органами і посадовими особами місцевого самоврядування; впровадження на основі статутів територіальних громад нових форм участі громадян у

здійсненні місцевого самоврядування, які б стимулювали розвиток місцевої демократії; практичне впровадження механізмів дієвого контролю територіальної громади за діяльністю органів і посадових осіб місцевого самоврядування та органів самоорганізації населення;

Крім того, додатково розширити можливості органів місцевого самоврядування як інституту публічної влади та елементу політичної системи дозволяють специфічні принципи, які на думку авторів, притаманні лише цій формі публічної служби: самостійність органів та посадових осіб місцевого самоврядування в межах їх повноважень; відповідальність службовця перед територіальною громадою; поєднання загальних вимог до служби в органах місцевого самоврядування, встановлених законодавством, національних, історичних та місцевих традицій служби, визначених статутами територіальних громад.

Висновки дослідження. Публічне управління не є статичною системою. Впевненість управлінців розвинутих демократій у безкінечній ефективності збудованих моделей відносин на основі демократичних засад є тією ширмою, яка не дозволяє їм реально оцінити стан справ. Штучне пролонгування «старих стосунків» у дихотомії «влада-громадськість» лише погіршує ситуацію на фоні кризових викликів системам публічної адміністрації.

Зогляду на особливості управлінських систем, слабкі моменти з'явилися у різних точках: чи то у формі деструктивних процесів в громадянському суспільстві, зміні ціннісних орієнтацій та формату суспільних відносин через інтернетизацію різних сфер життя, динамічне поширення глобалізаційних течій тощо. Однак усі вони формують загальну картину «небезпеки» демократичним системам публічної адміністрації.

Тому перед державами і органами публічного управління, як реалізаторами їх політик, постають такі важливі завдання та вимоги: акумулювання достатніх знань щоб відповідно реагувати на зміни; відповідь на очікування громадськості щодо пошуку органами публічної влади ліків у нових обставинах; більше гнучкості органів влади до вимог середовища; необхідність збільшення ініціатив місцевих влад; робота із суперечливими аспектами взаємозв'язків різних груп суспільства; зусилля щодо пошуку нових ініціативних людей, лідерів.

Реакцією ряду країни так-званих сталих демократій на виклики системі публічного управління є підвищення уваги до ролі громадянина та його залучення до публічних справ. Досвід цих країн свідчить, що модернізацію публічного управління, в тому числі й низового рівня, необхідно розглядати в контексті демократії, як формату реалізації засад місцевого самоврядування. Зогляду на це, усі видозміни, які проектуються сьогодні науковцями та практиками на цю форму суспільного устрою корелюються із проблематикою публічного управління.

Вважаємо, що сьогодні актуальним є питання про зміну статусу учасників демократичного процесу. Якщо раніше ключовим елементом стабільної демократії була задоволеність громадянами якістю управління,

що відображається у якості надання послуг, то сьогодні спостерігається рух до виховання «свідомого, активного, конкурентоспроможного» громадянина. І головний акцент необхідно зробити на механізмах досягнення цієї мети.

Проаналізовані праці демонструють існування спектру різних типів громадянства. Ключовим є те, що для кожного типу демократії характерним є свій тип громадянства. Для нашої держави в контексті модернізації системи публічного управління та визначеної нами ролі особистості у цьому процесі не риторичним буде запитання чи адекватним є модель громадянської участі демократичним умовам, що склалися. Це питання потребує додаткового дослідження.

Поруч з розробкою дієвої системи публічного адміністрування необхідно зважати, що ефективність інституту місцевого самоврядування, отриманого у результаті такої реформи, визначатиметься ступенем опанування місцевим населенням новими функціями. Найскладнішим у цьому процесі є зміна свідомості.

Важливо розглядати право на місцеве самоврядування як одну з ключових демократичних цінностей. Відповідно, існування належного рівня політичної культури (як готовності діяти в межах системи координат x - y (де x - власні інтереси, y - спільні)) є умовою збереження такої демократичної цінності як місцеве самоврядування. Тому, на нашу думку, перспективи місцевого самоврядування залежать від якості політичної культури. Таким чином, оптимальна поведінкова модель громадянина знаходиться на перетині осі a системи координат x - y , коли показник $a = ax + ay$.

Кроки у напрямку вироблення продуктивних рішень з метою реагування на цивілізаційні виклики (у нашому випадку у напрямку реформування місцевого самоврядування) мають бути системними, у жодному разі не епізодичними. Свідченням не просто усвідомлення, а й визнання значення та особливості місцевого врядування у перспективах розвитку суспільства є прийняття країнами Єросоюзу у 2008 році Європейської Хартії щодо співпраці у розвитку підтримки місцевого врядування. Хартія пропонує план дій щодо узгодженості і взаємодоповнення дій різних акторів, які підтримують місцеве врядування.

Використані джерела інформації:

1. Місцеве самоврядування в Україні в 2010 році. Видання підготовлене в рамках Проекту USAID «Ініціатива захисту прав та представлення інтересів місцевого самоврядування в Україні» [Електронний ресурс] // Асоціація Міст України. – Режим доступу: www.auc.org.ua. Заголовок з екрана.
2. Концепція Адміністративної реформи в Україні. [Електронний ресурс] // Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=8922225. Заголовок з екрана.
3. H. George Frederickson. The reposition of American Public Administration [Text] // Political Science & politics, Vol. XXXII, no 4, December 1999, pp. 701-710
4. Koen Verhoest, Geert Bouckaert and B. Guy Peters “Janus-faced reorganization: specialization and coordination in four OECD countries in the period 1980-2005” [Text] //

- International review of Administration Sciences, Vol.73, no. 3, September 2007, pp. 325-347.
5. Putnam Robert «*Bowling Alone: America's Declining Social Capital*». [Electronic resource] // Lambuth University Eaglenet. – Mode of access: <http://eaglenet.lambuth.edu/facultyweb/faculty/mego/Bowling.pdf>. Title from the screen.
 6. Фукуяма Ф. Главенство культуры. [Електронний ресурс]// Бібліотека Гумер-Політологія. – Режим доступу: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/Article/Fuk_GIKult.php. Заголовок з екрана.
 7. Klaus Konig. On the typology of public administration [Text] // International review of Administrative Sciences, Vol. 69, no. 4, December 2003, pp. 449-461.
 8. Christina W. Andrews and Michiel S. de Vries “High expectations, varying outcomes: decentralization and participation in Brasil, Japan, Russia and Sweden” [Text] // International Review of Administrative Sciences, Vol. 73, no. 3, Summer 2007, pp. 425-451.
 9. Crystopher Pycroff. Democracy and delivery: the rationalization of local government in South Africa [Text] // International review of Administrative sciences, vol.66, no 1, March 2000, pp. 146-159.
 10. Старецька Л. І. Місцеве самоврядування в Україні: проблеми та перспективи розвитку в контексті трансформації політичної системи. Регіональне і місцеве самоврядування в нових умовах: партійна публічна адміністрація і безпосередня демократія: Матеріали III українсько-польської науково-практичної конференції (Львів, 2-4 березня 2006р.). - Львів, 2006. – 510.
 11. Дашкевич Я. Р. Самоврядування – партії – безпосередня демократія (кілька скептичних спостережень). Регіональне і місцеве самоврядування в нових умовах: партійна публічна адміністрація і безпосередня демократія: Матеріали III українсько-польської науково-практичної конференції (Львів, 2-4 березня 2006р.). - Львів, 2006. – 510.
 12. Frank Hendrics “Constextualizing the Dutch drop in political trust: connecting anderlying factors [Text] // International review of Administration Sciences, Vol.75, no. 3, September 2009, pp. 480-489.
 13. Mario Savino “The right to open public administration in Europe: Emerging legal standards” SIGMA paper 46. GOV/SIGMA(2010) 2/REV1 [Electronic resource] // Organization For Economic Co-operation and Development. – Mode of access: <http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=GOV/SIGMA%282010%292/REV1&docLanguage=En> Title from the screen.
 14. Draft Additional Protocol to the European Charter of Local Self-Government on the right to participate in the affairs of a local authority Doc. 11935 04/06/2009[Electronic resource] // Council of Europe. Parliamentary Assembly. – Mode of access: http://www.assembly.coe.int/ASP/Doc/DocListingDetails_E.asp?DocID=12745 Title from the screen.
 15. How can the digital agenda for Europe be more relevant to municipalities and regions? Council of European municipalities and Regions
 16. http://www.ccre.org/champs_activites_detail_news_en.htm?ID=2032&idca=3126. Title from the screen.
 17. Bryony Hoskins and Ruth Deakin Crick “Learning to learn and Civic Competences: different currencies or two sides of the same coin?” [Electronic resource] // European Commission Joint Research Centre. – Mode of access: http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/111111111/4954/1/reqno_jrc45123_learnin_g%20to%20learn%20and%20civic%20competence%5B2%5D.pdf. Title from the screen.

Рецензент: Бабінова О.О., к.держ.упр.